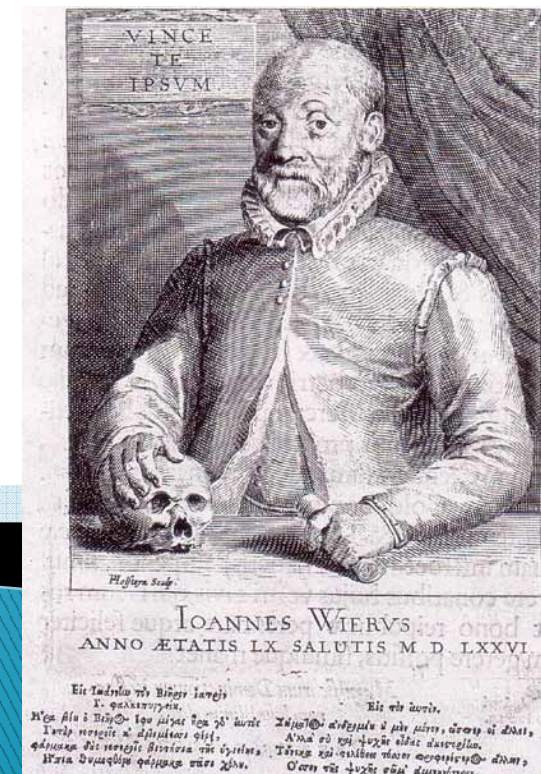

Medisch ethische kwesties rond honger- en dorststakingen

A.G. Tenhaeff, arts M&G

Er is geen sprake van belangenverstrengeling conform KNAW/KNMG en CGR richtlijnen

Indeling

- ▶ Definitie
- ▶ Honger en dorst – het verloop
- ▶ De behandelend arts en vertrouwensarts
- ▶ Drang en dwang
- ▶ Standpunten

Definitie hongerstaker:

- ▶ Gezonde, wilsbekwame persoon die bewust stopt met inname van voedsel om bepaald doel te bereiken
- ▶ Dorststaker: weigert ook dranken
- ▶ De staker is in een afhankelijkheidspositie
- ▶ De begrippen wringen, maar ...

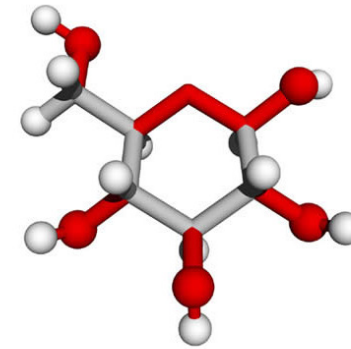
Waar

- ▶ Bij wie het het meest voorkomt: asielzoekers, illegalen en gevangenen

Incidentie

- ▶ ca. 1000 hongerstakingen /jaar (Nederland)
- ▶ meerderheid binnen enkele dagen beëindigd

Hongerstaking

- ▶ Brandstofreserve tot 80 dagen
  - glucogeen lever/spier
  - 10-14 dagen aminozuren voor gluconeogenesis
  - ketonen: afbraak vetzuren
  - laatste fase: eiwitafbraak
- Spreiding in tijd tot overlijden 42-79 dagen

Dorststaking

- 50-70% lichaamsgewicht = water;
- 1-2 liter verdamping / dag

- zwakte, vermoeidheid
- droge mond, huid
- ↓ turgor
- ↓ RR, tachycardie
- obstipatie
- delier, insulten

Symptomen

- ▶ eerste week
  - ↓ bloedsuiker, hongerpijn, maagkramp
- ▶ eerste maand
  - gewichtsverlies
  - orthostatische hypotensie, bradycardie
  - hoofdpijn
  - ↓ lichaamstemperatuur
  - ↓ mobiliteit a.g.v. vermoeidheid, spierpijn
  - ↓ concentratie
  - ↓ metabolisme (temp. daling)

Symptomen

Na de eerste maand ('40^e dag')

- ▶ Malaise
- ▶ gehoorverlies, visusklachten
- ▶ ataxie, dysartrie
- ▶ Misselijk en braken
- ▶ droge schilferige huid, decubitus
- ▶ bloedingen tractus digestivus
- ▶ Concentratieverlies, apathie, psychische labiliteit, formuleren ↓

- ▶ *Terminale fase (kan in uren spelen)*
  - stemmingswisselingen, verwardheid
  - coma en overlijden.

(Risico)factoren

Lichamelijk

- Medicijngebruik
- Cardiovasculaire aandoeningen
- DM
- Epilepsie
- Maag/darmziekten
- Nierziekten
- Zwangerschap

Psychologische en psychiatrische status

- gedrag, cognitie
- Sociaal - culturele achtergrond
- Sociale redzaamheid / beperkingen
- Traumatische ervaringen
- Psychiatrische problematiek
- Wilsbekwaamheid

Verwijzing

Indicaties voor verwijzing naar het ziekenhuis

- tekenen van ernstige dehydratie en nierinsufficiëntie
- bewustzijnsstoornissen / psychische decompensatie
- gewichtsdeling $> 10\%$
- tekenen van hartfalen
- ernstige hypothermie: $< 35.5 \text{ } ^\circ \text{C}$
- irregulaire of ernstig dalende pols.
- bedlegerigheid, ADL beperkt.

Richtlijn voor de arts

- ▶ De behandelend arts onderzoekt de hongerstaker en gaat de reden van de staking na
- ▶ Indien de hongerstaker meewerkt: wekelijks bloed- en urinecontrole. Bij dorststaking: dagelijks
- ▶ Een multivitamine wordt dagelijks aangeboden ter preventie van neuropathie.
- ▶ Recht op vertrouwensarts, bij dorststaking: binnen 24 uur een vertrouwensarts

▶ Wilsverklaring.

Werkwijze honger- en dorststaking

Samenwerking / samenspel / intensief multidisciplinair behandelplan met complexe logistiek.

- ▶ Medische dienst
  - Huisarts / /justitieel geneeskundige, forensisch psychiater, Verpleegkundigen, fysiotherapeut (PMO)
  - Politiecel: ... behandelend arts, 'GGD-arts'
  - 'Publieke ruimte'

- ▶ Medische Dienst
- ▶ PIW-ers / arrestantenverzorgers
- ▶ Directeur / HovJ
- ▶ Externen, zoals pers, Inspectie etc.

Principles

- ▶ Duty to act ethically
- ▶ Respect for autonomy
- ▶ Benefit & harm
- ▶ Balance dual loyalty
- ▶ Clinical independence
- ▶ Confidentially
- ▶ Gaining trust

Juridische aspecten

- ▶ Spanningsveld:

- verantwoordelijkheid voor zorg
  - 'versus'
- individuele rechten voortvloeiend uit fundamentele waarden als

- ▶ WGBO

- ▶ PBW

- ▶ Zelfbeschikkingsrecht (in GW)

- ▶ Recht op leven (art 2 EVRM) versus Verbod op folteren en martelen (art 3 EVRM) (dwang (-voeding))

- Guidelines 19. Physicians may consider it justifiable to go against advance instructions. If, after resuscitation and having regained their mental faculties, hunger strikers continue to reiterate their intention to fast, that decision should be respected

- ▶ Recht op privé- leven (art 8 EVRM)

Herstelfase

- ▶ Staat of valt met een gericht multidisciplinair behandelplan
- ▶ Intern herstel – refeeding
- ▶ Revalidatieprogramma

- ▶ Extern herstel
- ▶ Gezondheid veranderd
- ▶ Naar welke bestemming
- ▶ Positie in de groep
- ▶ Groep ziet een veranderde persoon

Vertrouwensarts Waarom? Rol en positie ??

- ▶ Help, de dokter verzuipt?
- ▶ Logistiek wijkt af van de gebruikelijke
- ▶ Als er een vertrouwensprobleem ontstaat: tussen wat en wie
- ▶ Door de pers uitgeperst?
- ▶ Afdekken? Bliksemaflijder
- ▶ Komt op voor de staker - Advocacy
- ▶ 24 uur / dag bereikbaar
- ▶ Diplomatie: met tact tackelen
- ▶ Onafhankelijk opereren

Wie en waar zijn ze?

Standpunten: een paar

- ▶ Begrippen tegen het licht
- ▶ Als er controverse is, loopt 'het' niet goed
- ▶ Organisatie van de zorg
- ▶ Competenties van een vertrouwensarts
- ▶ Richtlijn e/o protocol of gewoon even een zen-boeddhistisch kwartiertje?